

ESIPUHE

Kansainvälisessä psykiatrian alan lehdessä ilmestyi vuonna 1969 kiinnostava pienimuotoinen seurantatutkimus (Silver, Dublin, & Lourie, 1969). Siinä oli mukana ryhmä nuoria, joita oli lapsena perheessään pahoinpidelty. Neljän vuoden kuluttua usealla näistä nuorista oli rikollisia ja epäsosiaalisia oireita. Seurannan lyhyys merkitsi sitä, että kaikki oireet eivät välttämättä edes olleet tulleet vielä esiin. Tutkimuksessa oli mukana esimerkiksi 15-vuotias tyttö, jota isä oli hakanut johdolla. Tytöllä oli ruhjeita ja piiskanjälkiä. Isä käytti runsaasti alkoholia ja oli ollut useissa psykiatrisissa hoidoissa, ja hän pahoinpiteli samoin kaikkia kahdeksaa lastaan. Tyttö joutui rikoksista oikeuteen jo 17-vuotiaana. Toisessa esimerkkitapauksessa äiti oli hakanut 13-vuotiasta poikaansa luudalla ja aiheuttanut useita ruhjeita. Äiti oli pahoinpidellyt kaikkia seitsemää lastaan ja puukottanut aviomiestään. Poika oli 17-vuotiaana joutunut oikeuteen kontrolloimattoman käytöksen ja kotoa karkaamisen takia. Laiminlyödyistä lapsesta oli esimerkkinä yksivuotias lapsi, joka löydettiin yksin likaisesta, sekaisin olevasta kodista. Lapsen äidin asiakirjatiedot paljastivat, että äiti oli itse lapsena joutunut pakenemaan kotoaan väkivaltaisen äitinsä takia. Hän oli ollut poliisin kanssa tekemisissä lapsesta asti varkauksien, järjestysrikkomusten ja väkivaltaisen käyttäytymisen takia. Äitinä hänen todettiin laiminlyöneen ja pahoinpidelleen kaikkia viittä lastaan.

Kuvattu tutkimus tiivistää tämän teoksen keskeisen punaisen langan: lapsuuden traumakokemukset ovat usein yhteydessä myöhempään krooniseen rikolliseen käyttäytymiseen. Vastaavasti monilla nuorilla ja aikuisilla rikoksenteijöillä on kokemuksia lapsuuden väkivallasta ja laiminlyönnistä. Traumakokemukset voivat olla lapsen kohdistuvaa fyysistä, psykologista ja seksuaalista väkivaltaa tai laiminlyöntiä. Lapsuuden kaltoinkohtelu tuottaa pahimmassa tapauksessa pitkäkestoisia ja vaikeita traumaperäisiä stressioireita, jotka voivat muuntua väkivaltaiseksi ja rikolliseksi käyttäytymiseksi tai psyykkisiksi häiriöiksi. Psykologi Richard Kagan (2004) onkin todennut osuvasti, että ”ei-kenenkään-lapsesta voi tulla kaikkien painajainen”. Tässä kriminaalipsykologian eli rikospsykologian kirjassa esitellään rikollisen käyttäytymisen selitysmalleja, rikoslajeja, rikollisen käyttäytymisen ehkäisyä ja hoi-

toa ja traumamalli, joka tarjoaa vastauksia kysymykseen rikollisen käyttäytymisen synnystä.

Traumamallin kannalta kiinnostavimpia rikoslajeja ovat ehkä väkivalta- ja seksuaalirikokset, joissa lapsuuden kokemusten yhteys rikosten luonteeseen on usein selvästi nähtävissä. Teoksessa tarkastellaankin perusteellisemmin juuri näitä rikoslajeja. Sen sijaan esimerkiksi talous- tai muissa niin sanotuissa valkokaulusrikoksissa lapsuuden traumakokemusten yhteys rikosten tekemiseen on vaikeammin jäljitettävissä, joten nämä rikoslajit on jätetty teoksessa vähemmälle.

Suomessa kiinnostus kriminaalipsykologiaan on ollut idullaan 1980-luvulta lähtien. Jo aikaisemmin oli ilmestynyt joitakin alaan liittyviä yksittäisiä tutkimuksia ja kirjoituksia. Kiinnostus rikospsykologiaan voisi olla Suomessa luonnollista jo siitäkin syystä, että varsinkin henkirikosten määrä on Suomessa pysytellyt eurooppalaisittain suurena. Kriminaalipsykologialla olisi voinut olla käyttöä erityisesti 1800-luvun puukkojunkkarikaudella, jolloin Suomessa tehtiin paljon henkirikoksia. Tunnetuimpiin suomalaisiin rikoksentekijöihin kuuluu Matti Haapoja, joka teki muiden rikostensa ohella 18 murhaa ja hirttäytyi Turun kuritushuoneessa vuonna 1895.

Rikoksentekijöiden mielentilatutkimuksiin liittyvä kliininen psykologitoiminta alkoi Suomessa 1960-luvulla, jolloin psykologeja tuli entistä enemmän myös muille sovellusalueille. Rikoksentekijöiden hoito-ohjelmat vankiloissa ovat varsinaisesti käynnistyneet vasta 1990-luvun loppupuolella. Ensimmäiset kriminaalipsykologian kurssit psykologian opiskelijoille järjestettiin niin ikään 1990-luvulla. Aihe kiinnosti, ja kurssit täyttyivät ennätysajassa. Rikos kiehtoo mieltä, ja rikollinen mieli kiehtoo psykologeja. Rikospsykologista tietoa kaivataan myös vankeinhoidon, oikeuslaitoksen, poliisin, rikosuhritoiminnan, alan järjestöjen ja eri alojen ammattilaisten piirissä.

Rikollista käyttäytymistä koskeva tieto on tutkimusten ja käytännön kokemusten karttuessa muuttunut, ja samalla myös yhteiskunnan reaktiot rikoksiin ovat muuttuneet. Tämä näkyy hyvin rangaistuskäytännöissä. Ruotsin ja sen alaisen Suomen laki vuodelta 1743 määräsi vielä kuolemanrangaistuksen jopa lähes 70:stä eri rikoksesta (Pajujoja, 1986). Tällaisia tekoja olivat muun muassa jumalanpilkka, noituus ja kolmin- ja nelinkertaiset varkaudet. Rangaistukset pantiin täytäntöön julkisesti mestaamalla tai hirttämällä. Kuninkaan armahdusmenettelyn avulla kuolemanrangaistusten täytäntöönpanoa voitiin rajoittaa, mutta armahdustenkin ulkopuolelle jäivät törkeimpinä pidetyt rikokset, kuten jumalanpilkka ja eläimiin sekaantuminen.

Myöhemmin ruumiinrangaistusten sijasta rangaistuksia ryhdyttiin kohdistamaan mieleen ja vapauteen ja rikoksista alettiin yhä useammin tuomita vankeus-

rangaistuksia. Nykyisin seuraamusjärjestelmä tarjoaa vaihtoehtoja myös vankeudelle ja sakolle: Suomessa yhdyskuntapalvelu ja nuorisorangaistus tulivat mukaan seuraamusvalikoimaan 1990-luvulla. Nuorisorangaistuskilpi astui voimaan vuonna 2005. Lasten ja nuorten rikoksiin suhtaudutaan eri tavoin kuin aikuisten tekoihin, joskin myös Suomessa on aika ajoin käyty keskustelua rikosvastuun ikärajan alentamisesta. Edelleen kriminaalipolitiikassa taustalla on – ehkä sovittelua lukuun ottamatta – ajatus rikoksen ja rangaistuksen kiinteästä liitosta. Olisiko seuraava askel kehityksessä se, että perinteisillä omaisuus-, päihde- ja väkivaltarikoksilla olisikin yhä useammin hoidollinen seuraamus? Jos rikoksen tausta on psykologinen, myös seuraamuksen tulisi vaikuttaa taustalla oleviin psykologisiin tekijöihin.

Tässä Kriminaalipsykologian toisessa ja uudistetussa painoksessa on päivitetty useita rikoslajeja koskevia lukuja tarpeen mukaan uudella tutkimustiedolla ja otettu mukaan työpaikkaväkivaltaa, viharikoksia ja kyberrikoksia koskevat osuudet, koska nämä aiheet ovat viime aikoina herättäneet yhteiskunnallista keskustelua. Mukaan on otettu myös erillinen luku lasten kaltoinkohtelusta, koska kaltoinkohtelutrauma on rikollisen kehityksen ymmärtämisen kannalta keskeistä. Sarjamurhia, joukkosurmia ja terrorismia koskevia lukuja on laajennettu ja ajantasaistettu. Kirjaa voi lukea myös käsikirjamaisesti, kun haluaa tietoa tietyistä rikoslajista ja siihen liittyvästä psykologisesta tutkimuksesta. Rikoksia koskevat tilastotiedot muuttuvat ja voivat vanheta nopeasti, joten ne on hyvä tarkistaa uusimmista tilastoista. Kirjassa on viitattu myös joihinkin lain säädöksiin, jotka nekin voivat ajan kuluessa muuttua.

Suomen Tietokirjailijat ry antoi apurahan teoksen ensimmäisen painoksen kirjoitustyöhön, mistä olen edelleen kiitollinen. Lämpimät kiitokset kuuluvat myös perheelle ja ystäville tärkeästä kannustuksesta ja rohkaisusta.

Lokakuussa 2017
Jaana Haapasalo